Oscar Vladislas de Lubicz Milosz

Milostné zasvěcení

© Rubato, 2020
Translation & Notes © Václav Jamek, 2020
ISBN 978-80-87705-78-0

... Ten, kdo čte upřímné líčení mých dobrodružství, které tu podávám, mohl se více než jednou přesvědčit, jak málo mě teď, na sklonku žití, bolí přiznat nevalnou úlohu, kterou jsem na tomto světě sehrál. Bylo by však nepříliš spravedlivé přičítat mdlému srdci či duchu to, co v sobě pokládám za zcela přirozený vliv zkušenosti a rozčarování. Bývala doba, kdy bylo jedinou mou starostí připravovat se na vznešenou životní dráhu, k níž jak se zdálo, mě zval můj rod i moje vrozené schopnosti; doba, kdy jsem se až příliš ochotně oddával snům o slávě a oddanosti, jichž mě skoupá skutečnost posléze tak dobře naučila jen tuze málo dbát; doba... vzdálená, odeznělá, navěky odvátá.

Jednoho dne jsem celý otupělý procitl do svého skutečného osudu a shledal jsem, že jsem jedna z těch duší ubohých, v nichž plamenné představy jinošského věku sežehnou skutečnost pro celý jeden život. Z té strnulosti jsem se však vytrhl, uspořádal jsem se, jak nejlíp jsem uměl, vstoupil jsem na scénu – a představení začalo. Žalostná tragikomedie! Co vám o ní mohu říci, abyste to už neznali?

Zastat jsem v ní dokázal jen postavu vedlejší a zcela nevýraznou, a bezpochyby zemřu, aniž se poznám s jejím hrdinou. Je sotva co tak svízelného jako se naučit sehrávat hlavní roli v událostech vlastní existence. Miloval jsem, nenáviděl jsem? Vzpomenu si, že jsem se smál a plakal; nikdy jsem však nepocítil, jak se mi pod rukama třepotá zmučené či rozradostněné srdce skutečnosti. Žil jsem, jen abych měl takříkaje co přežít. Když teď svěřuji papíru své nicotné rozpomínání, uvědomuji si, že konám nejdůležitější skutek svého života. Byl jsem předurčen ke Vzpomínce.

Chabá úcta, v níž chovám sám sebe jakožto charakter, se mi jeví ještě jako úplná chvalosláva vedle té nepatrné důvěry, kterou zahrnuji své vlohy spisovatelské. Nosit v sobě dvě osobnosti je někdy dobré, ale vždy je ohavné mít pro každou z nich odlišný styl; vždyť co se podobá méně výrazu mého myšlení než jazyk mých citů? Ve všech svých písemnostech nacházím tuhle úplně stejnou protivnou pachuť bratrovražedné spolupráce. Nadto mám tu velikou chybu, společnou většině synů Septentrionských, že ctím příliš pravdu a nedoceňuji půvab. Mělo by se nějaké téma po špičkách obejít nebo načínat jen obezřele? To já do něho vletím střemhlav, jak ťuhýk do klí. Nebo se má naopak ozřejmit nějaký ušlechtilý či milý rys? Tu se zarazím, dlouho se rozpakuji a schlíple vyklízím pole, jako bázlivé medvídě před úlem oslnivě medovým a bez včel. Konečně také oživuji s větším potěšením události nahodilé, než bych lovil po paměti těch několik vzácných triumfů své vůle nebo rozumu; a cítím se tak neobdařen

smyslem pro řád a souvislost, že jakmile mi uspořádání nějaké části zavdá sebemenší důvod k nespokojenosti, ponechávám už náhodě všechno; proto ta zmatenost a útržkovitost, za které mě tak často a po právu kárají.

Na svou obranu nechť smím alespoň připomenout, jak nesnadné je pravidelně učlenit události, v nichž duch darmo hledá jakoukoli spojitost. Nevybavuji si jedinou příležitost, kdy bych nebyl hříčkou náhody. Nepředvídané kralovalo nad mým životem jako despota, krutý a zároveň čtveračivý, a jiné zásady vůdčí jsem tuším nikdy neměl, než s velkým vzdycháním konat podle jeho rozmarných nařízení.

Navíc je ti však, čtenáři můj a příteli, trapič toho ubohého Benjaminka už drahnou dobu znám. Nevšední bizarnost jeho letory už nemá čím tě překvapit, ani mnohdy až neslušně pitvorné převleky, které si obliboval. Ba měl bych nejeden důvod podezírat tě z tajné shovívavosti vůči tomu zlomyslnému Vrtošilovi, vrahovi mého klidu, jenž slove Náhoda; leč nemohu se ubránit tísnivému pocitu při vzpomínce na odpudivou podobu, kterou se uráčil zaopatřit k onomu setkání, jež jsem zažil v Neapoli koncem roku 17.., po svém návratu z Formosy. Nikdy si nevymažu z paměti směšné podrobnosti toho dobrodružství, a přes dlouhý odstup, který mě od té chvíle dělí, i přesto, jaké přátelství mě nadále poutá k jeho prapodivnému hrdinovi, přiznávám jen s uzarděním, že za seznámení s nejmilejším z podivínů, kterého mi můj bludný život připletl do cesty, vděčím vyhladovělému, prašivému psisku. Spravedlivé by však bylo,

aby tentokrát vděčnost převážila nad planými ohledy na to, jak co vypadá; kdyby totiž nebylo toho odporného, bojovně napruzeného zvířete, které se na mě vrhlo z nějaké zabijácké díry a málem mě porazilo, nespatřil bych, jak se uprostřed noci, uprostřed ulice Ponte di Tappia zastavila mátožná postava hraběte Pinamonta a v mihotavém světle z okna hráčského doupěte poblíž se ke mně obrátil úžasu hodný obličej posledního z Benedettů.

Zrovna jsem totiž po tom neslavném souboji hledal na vlhkém dláždění temné uličky klobouk, který mi tam sletěl, a tu se mi ta zvláštní, pokyvující se tvář, nenucená a přitom ostýchavá, zjevila před očima. Bez ohledu na hodinu a místo dvorně zvedl mou hučku a zároveň smekl, aby mne oslovil; takže jsem viděl, že má ruce zaneprázdněné hned dvěma pokrývkami hlavy. Nejdřív jsme na sebe chvíli mlčky pohlíželi. Dojem z té chvíle mi zůstává hluboce vryt v mysli, protože do ní určuji zrod velmi zvláštní představy, která mě ještě i dnes souží – totiž že některá setkání se neodbývají tak docela poprvé a že se na tomto světě vyskytují tvorové a věci, o nichž bychom odpřisáhli, že je známe už celou věčnost. Prohlížel jsem si toho cizího muže překvapeně a také s trochou nedůvěry; on zase přejížděl po mé vrávorající postavě pohledem plným údivu a šibalství.

„Ále! per il gran Diavolo!“ vykřikl nakonec, „jen žádnou pokryteckou zdrženlivost! I přes ten zaneřáděný oděv poznávám muže prvořadé urozenosti; i to víno z vás, račte se neurazit, je cítit dobrým vychováním. Drahý pane! nudím se dnes večer k smrti; ergo, jste vítán!“

Jeho hlas – hlas skřípavý a prorezlý jak korouhvička v březnu – mi přišel plný násilného veselí, špatně skrývané ustrašenosti a jakési chorobné nasládlosti, což všechno mu dodávalo nejistý a uhýbavý nádech. Vzal jsem svůj klobouk z vyzáblých a roztřesených rukou té svérázné osoby, a abych poděkoval a představil se, vykoktal jsem svůj titul doplněný jménem jednoho z mých pozemků.

„Ať mě Styx, tohle přece pochází z erbovních desek dánských! A k vaší osobě se mi zdá... ale ne, nemyslím, že se mi už někdy dostalo cti ji potkat; vaše tvář mi však cizí nepřipadá. Nikoli, pane rytíři, že bych ji nosil v paměti z nějaké dřívější příležitosti, ale tyhle veliké oči mi připomínají mnoho, ba příliš mnoho věcí... Jsem Sassolo Sinibaldo hrabě Pinamonte a třináctý vévoda z Brettinora. Přítel Poniatowski, král filosof, mi nevím z jakého důvodu říká hrabě-vévoda Antisthén. Moje bába byla z Guidoguerrů; a v ovíněném stavu sám sebe někdy překvapím tím, jak si zakládám na poutech, která mě pojí k vymřelému domu Benedettů."

Moje vyhladovělé, prašivé psisko se zpovzdáli ještě ozývalo táhlým, kvílivým nářkem, k bolestiplným projevům toho krčemního kerbera přidával chvílemi své milostné libozvuky nějaký chraptivý kocour. Na oslizlé dláždění dopadla odněkud z okna zapáchající tekutina. Tenkým zaklínáním se do šera náhle zhoustlého předtuchou úsvitu ohlásila neurčitá hodina. Pozorně jsem si tlachala prohlížel. I přesto, jak byl seschlý a ohnutý, mi jeho postava nepřišla nijak špatně stavěná; ale z podoby jeho tváře, do níž se věk

zapsal velikými vrypy a v níž jako by památka nejhoršího dne utuhla v jakousi sladkotrpkou grimasu, usouženou a zároveň usmívavou, mi trnulo útrpností a znechucením. Úzkostné vrásky se v tom bezkrevném obličeji poznamenaném chorobou záletníků rozbíhaly do všech směrů, podivná křivolakost velkého nosu nadmutého obezřelou povýšeností prozrazovala zvyk, vlastní nomádům, větřit vzduch nejrůznějších zemí; oči, slídivé a sprosté (na Sumatře jsem poznal jistý druh obrovitých krys živících se ovocem, z jejichž pohledu, svítícího ohyzdnou chytrostí, se mi zvedal žaludek), oči mého nového přítele, neklidné a uhýbavé, strnuly občas v jakési palčivé a prázdné utkvělosti, z níž mi tuhla krev.

Pan z Pinamontů neustával v tlachání. Odpustím si tu líčení blouznivého zápalu, s nímž mluvil, i jeho rázné gestikulace. Třebaže bylo v tom jeho žvanění jen pramálo souvislosti a já mu naslouchal jen uchem odtažitým, přesto jsem z toho poslechu měl jisté potěšení, zbarvené úzkostí; neboť i bez ohledu na smysl mě ta slova a jejich zvuk hladily po duši stejně, jak by to učinil nápěv prastaré písně vyslechnutý kdysi v zemi mého dětství. Můj prapodivný společník mě naplňoval tím nejpronikavějším zájmem. Rozpoznával jsem v něm jednoho z těch poněkud úporných mistříků, kteří se ani tolik nezhlížejí v zrcadlech jako v představě, kterou sami o sobě mají; druh to tajnosnubný a fantasknί, leč styku spolehlivého; protože jeho pýcha je hlavní zárukou jeho upřímnosti. Tenhle, uvažoval jsem, miluje sám sebe příliš, než aby se mi neukázal takový, jakým ho život učinil.

Pokud zalže, jen se tak natřásá sám před sebou; neboť dozajista pokládá každou pravdu za dost dobrou pro toho, kdo ho poslouchá. Povšiml jsem si také, že svou vysokou urozenost bere daleko víc jako námět k poetickému snění než jako skutečnost, jíž by se měl honosit. Zvláštní ustrojení jeho ducha mi připomínalo odpudivě uhrančivý půvab hada; avšak celkově ve mně jeho osoba vyvolávala představu oněch velikých havranů v mé vlasti, kteří jsou zároveň ohyzdní i krásní, směšní i zlověstní. Dvě malé rýžky vyznačující něhu si pohrávaly v koutcích jeho velkých, nadmíru měkkých a pohyblivých úst a drsnost té protáhlé tváře, poničené a pohaslé, alespoň trochu zjemňovaly.

Po stránce duševní se mi ten můj veliký ďábel Antisthén jevil jako muž uvědoměle a mudrlantsky sentimentální, nestoudník spíš kvůli znechucení světem než založením. Nenucenost jeho poněkud zaprášeného a pomačkaného zevnějšku ladila skvěle jak s tou zvláštně přitažlivou ošklivostí jeho tváře, tak s umdlenými a pak zase prudkými pohyby jeho velkého neohrabaného těla; snad proto, že ta nevšímavá ledabylost, kterou jsem v jeho ošacení shledával, se dala rozpoznat jako vědomá, i když zároveň nijak neztrácela na přirozenosti. Záhyby na šatech jsou někdy jen pokračováním některých vrásek z obličeje; ty, jichž jsem si všímal na oděvu Neapolitánově, mi připadaly daleko víc jako výraz mravního rozčarování než jako známka ochablosti tělesné.

Pan z Pinamontů byl ustrojen po způsobu těch, kdo žijí tuze dlouho v ústraní jen s vlastní duší. Obhlédl jsem

podivínovy krátké kalhoty z černého, plandavého hedvábí, jeho paruku bez pudru, kabátec šitý podle módy minulého století, náprsenku notně vystřízlivělou, a měl jsem dojem, jako bych se náhle probudil v neznámém světě, jemuž vládne jen cítění a jemuž se příčí mrzutý a jalový lidský rozum. Všechny zvláštnosti toho podivného tvora: třpytavý pohled nočního hlodavce, rozvrzaný hlas rzivého kohouta z věže, rozpraskaný pergamen jeho protáhlé, břitké tváře, jeho posměvačná a šklíbivá melancholie, a konečně i jeho chůze, která zničehonic přecházela ze vznosné v cupitavou; a všechno ostatní! dokonce i ten nezpůsob, poplácávat se po tváři mrtvým netopýrem pozůstávajícím ze zatuchlé a pomačkané semišové rukavice; ano, všechny detaily té zvláštní postavy se spojovaly v jakousi harmonii potrhlosti, v jakýsi nesourodý celek, který dával za proměnlivostí myšlenek a nálad tušit pozoruhodnou jednotu citů.

Skoro jsem z neúnavného tlachala nespouštěl oči; avšak hrabě-vévoda jako by se i přes značný jas, který už obléval věci vůkol, snažil mému pozorování unikat; ať jsem se jakkoli činil, před mými vnitřními zraky zůstával záhadný a neurčitý; zkoumal jsem ho skrze lehkou, leč bezednou mlhu, kterou jeho přítomnost zvedala v hloubi mé bytosti; podobal se němým pavoukům, jež pohledáváme v jejich paprsčitých sítích, živočichům akvarijním, kteří se krmí tichem za omženou stěnou navenek vyšlého vlastního tajemství. Jeho tlachání ani zdaleka neprojevovalo jeho duši, nýbrž jako by překrývalo jeho myšlenky maskou. Zatímco se jiní omamují do němoty pitím, zpíjel se on planými

slovy. Z celé jeho bytosti čišel neklid a spěch; jeho chůze nezaostávala v rychlosti za jeho řečí, a měl jsem co dělat, abych svůj krok srovnal s jeho. Skoro jsem za ním liduprázdnými uličkami běžel, jako němý automat. Neměl jsem na co se vyptávat a neměl jsem co odpovídat; ocitl jsem se ve stavu člověka, kterého právě opustil spánek a který čeká na objasnění nějakého velkého tajemství.

Na schodech před kostelem dřepěla malá žebračka; upřela na nás úpěnlivě prosebné souchotinářské oči a s napřaženou miskou žádala o almužnu. Antisthén hned ustal ve své skákavé chůzi, vytáhl z kapsičky odrbaný měšec lakotníka, a když vkládal do prázdného kalíšku stříbrňák, zašeptal děvčátku do ucha několik slov, která mi opravdu připadla jako podezřelý návrh. Ke rtům se mi dralo škytnutí z vína a z ošklivosti. Na zabláceném dláždění žalostně drkotalo úzkostné a prázdné slunce nevyspání.

V pobouření nad způsoby mého podivína jsem se zatvářil, že se chci rozloučit, a pozvedl jsem ruku ke klobouku. Ale Pinamonte se náhle roztřásl smíchy a zadržel mě za paži.

„Jen jsem vás zkoušel! Aj! na mou čest, rytíři, jste vy to ale zvláštní člověk! Byl bych věřil, že jste ve věcech tohoto světa otužilejší; že byste byl něco jiného než ten, kdo přežívá z ducha pomsty? A říkejte mi pravdu; vězte totiž, že otcovražda, krvesmilstvo, znásilňování, žhářství a travičství dřímají i v té nejnevinnější, i v té nejneškodnější ze lží."

Na tomto místě podtrhl můj výstředník svoje ďábelské řečňování vlhkým, zvučným mlasknutím, přičemž dával

významným a komickým svraštěním obočí a celého obličeje najevo, že jedině on, Sassolo Sinibaldo hrabě Pinamonte a třináctý vévoda z Brettinora pokročil až k onomu žalostnému poznání srdce a mysli člověčích. S údivem a jakousi mírně vyděšenou sympatií jsem pohlédl na toho starého mluvku, který teď pozvedal k rannímu blankytu přísný a šprýmovný prst apoštolský; a zničehonic jsem vybuchl smíchem, jehož dětská svěžest zněla mým uším překvapivě. Antisthén se pro ten náhlý nápor veselosti vůbec neurazil, tím nejupřímnějším a nejmilejším způsobem se naopak přidal, a takto zvesela, zavěšeni do sebe, jsme pokračovali v cestě.

„Neprotivilo by se vám poctít svou přítomností mé skromné obydlí?“

A když zřejmě zachytil v mých očích záblesk nerozhodnosti:

„Jen klid, rytíři; obývám rodinný palác Brettinorů, v klidné, odlehlé čtvrti; můj starý dům oplývá věcmi ztichlými a podřimujícími, a naprosto vám nehrozí, mám za to, že byste se tam cítil nesvůj. Při kávě pohovoříme, o čem se vám bude chtít; z těch nespočetných roztomilůstek, jež můj příbytek uchovává, některá jistě poskytne námět k hovoru, který vám bude po chuti. Jako by mě k vám hnala jakási, pravda, dosud nejasná sympatie, jejíž důvod však bez nejmenší pochyby dřív nebo později odhalíme. Vaše pohledy ke mně promlouvají o nejdražších chvílích mého byvšího života. U Kaina ve skvrnách měsíčních! kde jenom jsem už viděl tyhle oči, které jako by nikdy nezřely strašlivou nahotu

života? O čem všem bych vám musel povědět! Ach! ty rozkošná čarodějko, concubina di Diavolo! Tolik ztracených let, tolik ubitých iluzí! Ó, lásko moje! ó ty nejjedovatější z plazů pekelných! – A vida!“ vykřikl náhle a napřáhl ruku k starému panskému domu napůl pohřbenému v podzimním listoví: „Náhoda vás k mému domu dovedla; neboť tato vlídná rozvalina se honosí názvem Brettinorský palác. Jen chvilku, chviličku, a jsem tělem i duší celý váš, pane rytíři!“

Během té řeči se můj Antisthén pozvolna o několik kroků vzdálil, a tu jsem ho viděl, jak zvedl pěkně vysoko, na psí způsob, vychrtlou nohu někdejšího tanečního mistra a spěšně skrápí olezlou zahradní zeď. Zvedl jsem oči. Okna Brettinorského paláce mi připomněla pohledy zastřené smrtelným povlakem. Pěkně doprostřed hlavní brány nakreslil nějaký uličník křídou smělou křivku titánského přirození. Můj pohled těkal po tmavém průčelí, z jehož vzhledu v srdci mrazilo. S povzdechem jsem zamumlal jméno své mrtvé z Vercelli. Byl denní čas svěží a chvějivý; přesto mi připadalo, jako by se všechno stápělo v páře nekonečné melancholie, která se všude lepí na můj stín a nespočet jiter mě už moří pocitem nesmírného stáří a nesnesitelné opuštěnosti. Nějaká zubožená nineŕa vymňoukávala v dálce romanci navždy zmizelé Itálie. Byl to sice hlas minulosti, zapomnění a samoty, ale byl to pořád hlas; kdežto moje teskná přítelkyně z Vercelli byla už deset let jenom Vzdálenkyní v zemi, která ozvěně nepřeje.

Ve dvoraně Brettinorského paláce mi smrdutý vzduch sevřel hrdlo, ale vdechoval jsem ho s jistým pohnutím.

Mechovitý a ospalý pach starých sídel je ve všech zemích stejný, a přečasto mi během mých samotářských poutí po svatých místech vzpomínek a nostalgie stačilo v nějakém starém příbytku zavřít oči, abych se hned přenesl do temného domu svých dánských předků a znovu tak na okamžik zakusil všechny radosti a všechny smutky dětství přivyklého té vlahé starobytné vůni tak plné deště a soumraku.

Na přítomnost ironického Antisthéna jsem skoro zapomněl a už zase jsem se poddal pokušení připomínat si nejasné kouzlo dnů, které pominuly; a se zavřenýma očima jsem zamilovaně protahoval chřípím zamřelou palácovou plesnivinu. Ten popud, který jsem vždy shledával cele přirozeným, způsobil nicméně mému hostiteli řádný otřes bránice a profouknutí uzlin; ten ďábel Antisthén se totiž dal hned do náramného smíchu a taktéž kýchání, kašlání i prskání, k nemalému pohoršení tří bědných, vetchých pacholků, zjevivších se znenadání v nemocničních košilích a otřepaných kalhotách od livreje.

„Dřív než vás podle věkovitého obyčeje provedu rodinnými portréty, které zalidňují toto šeredné obydlí, strpte, pane rytíři, abych vám představil zdepřítomné ničemy a nestoudníky; neboť jsou mi dozajista méně cizí než ony tupé či ponuré tváře krášlící zdi mého domu. Tohle jsou Giovanni, Francesco a Pietro, sluhové zcela hodní nejlepších vzorů z uplynulého století. Mému otci hašašírovi sice věrně vyslepičili, co se po ulicích a krámech nakdákalo, ale dali si dobrý pozor, aby před ním nezmínili jisté noční radovánky, při

nichž jim dámy z našeho domu zdatně přizvukovaly; takže si podle mého věru zaslouží péči a pocty, kterými potomek jejich někdejších pánů zahrnuje jejich stáří."

Livrej, stejně neochvějná jako zubožená, neráčila na starochovy paskvílie odpovědět jinak než velkolepým pozdravením plným přísného půvabu; načež se obřadně pozpátku odporoučela. Tato velebnost, prodchnutá němou výčitkou, způsobila spolehlivě to, co jsem očekával, totiž náhlý zvrat v mysli mého hostitele; však už jsem měl nastřádáno všemožných důvodů, abych si myslel, že hrabi-vévodské bujaré šprýmaření ani dost málo neodpovídá jeho pravé letoře; od prvního pohledu jsem ve svém podivínovi rozpoznal bědného ducha melancholického a bojácného. Sotva tedy za těmi lidmi zapadly dveře, pan z Pinamontů dal průchod neklidu, v němž se zmítal. Klopil oči, zuřivě si třel spánky, pokašlával, funěl a zároveň si brblal, a takto mě dotáhl do galerie svých předků; tam první, který se ke své smůle naskytl našemu zraku, schytal přímo do brnění smršť cetek, klíčů, mincí a tabatěrek, jimiž byly kapsy jeho plachého, leč vznětlivého potomka nadité k prasknutí. Uchvácen patrně chrabrým vojenským počinem, jejž právě vykonal, a zase zklidněn, poslední z Brettinorů vykroužil tuze galantní otočku a s tím nejpokojnějším výrazem se mi jal vyprávět příběh praotce, jehož ohromenou válečnickou tvář právě tak potupil.

Výřečnost svého nahodilého přítele jsem sledoval jen nesouvisle. Mou pozornost si vyžádalo plátno uklizené do nejtemnějšího koutu v galerii. Byl to portrét mladé ženy,

jejíž pohled obtížený melancholií v mém srdci rázem oživil tu nejpalčivější ze všech vzpomínek.

„A ten, kterého vidíte zde…“ mučil mě dál Antisthén – „ale kam jste se to, u všech čertů, rytíři, zahleděl? Tady, tohle, ta protáhlá a sinalá tvář kajícníka, ten zkardinalizovaný Satanáš, toť Lotto Pinamonte Úskočný, který dal svému otci Lorenzovi okusit ovoce bratra Alberiga. Krásná dáma, kterou zříte o něco dál, byla Adelasia Brettinorová, milostnice, jež svými žárlivými zuby nepřestajně rozhojňovala počet bratrstva Abélardova; a zde popatřete na Ezzelina Guidoguerru, zvaného Nachomour, právě toho, který jednoho krásného letního večera usoudil, že by bylo dvorné schroupat v třeštění krvesmilném srdce vlastní dcery Gentuky.“

I když jsem se tvářil pozorně a předstíral zájem i dobrou víru, lhostejnost, s níž jsem tu a tam z pouhé zdvořilosti vyslal letmý pohled po tom či onom zlotřilci z rodu Brettinorových, neunikla bystrozraku jejich důvtipného potomka.

„Nic nelze tak snadno prohlédnout,“ řekl mi se smíchem, „jako příčinu bezdůvodného smutku. Nechť vám to však nepůsobí žádné rozpaky, pane můj příteli; také nemám sebemenší chuť dobírat si vás pro nesoustředěnost, která svědčí hlavně o vašem spolehlivém vkusu. Portrét, který vám učaroval, nese tuze vzácný podpis Sassola Sinibalda z Pinamontů; a pokud jde o tu mladou dámu, jejíž krásu si klade za čest vám zjevit, mějte povědomost, že to byla mocná a proradná čarodějka, jejíž příběh,

melancholický i povážlivý, vám co nevidět bude nepochybně dopřáno vychutnat. Teď ale," pokračoval a rukou se přitom inspirovaně uhodil do čela, „mi klíčí v mysli skvělý nápad, nápad přímo zářný, řekl bych až božský; baže tak, per il Diavolo, božský!... Giovanni přímo tady v galerii hned prostře stolek, a zatímco budeme obnovovat síly odčerpané milostnými či bakchickými dobrodružstvími této noci, připomeneme si u portrétu uhrančivé Mantó kouzlo mrtvých iluzí a pohřbených nadějí. Bude to, na čest Brettinorů! ponuré, bláznivé a rozkošné. Už běžím, už letím vydat příslušné rozkazy."

A neúnavný tlachal už rozkmital neklidné pružiny svých dlouhých úslužných nohou a zmizel jako nějakým kouzlem v záchvěvech staré tapisérie, jejíž otřes mě oslepoval prašnou přepršku ovádích mumií a pavučin.

Nepustím se tu do líčení toho, jaký zmatek se mě zmocnil, když jsem přistoupil blíž před tvář čarodějky a přišlo mi, že rozpoznávám široké vonnoplamenné oči té, která byla mou duší a která už deset let spala pod dalekými vercellskými cypřiši. Ponechávám na čtenáři, aby si představil moje bolestné překvapení. Jestli má duši jen trochu citlivou, bude to pro něho úkol z nejlehčích; neboť vzdechy, kterým jsem dal v té chvíli průchod, podobají se ve všem všudy stonům, které by se při události obdobné draly i z něho. Když první rozrušení přešlo, vynasnažil jsem se zas trochu ovládnout svou mysl, a odpoutav zraky od znepokojivých očí té kouzelnice, pozorně jsem si prohlížel celou její osobu.

Když jsem tak musel doznat, že je mi ve všech svých součástkách dokonale cizí, pocítil jsem vzápětí jisté rozčarování z disproporcí, které jsem porůznu zjišťoval. Smělé zaoblení brady nikterak neladilo s téměř nadpřirozenou vyhublostí té neznámé; prazvláštně se proplétající linie dlouhých a ustupujících uší propůjčovaly její fyziognomii těžko říci jaký, divný, úzkostný, divoký výraz zvířete schouleného se staženými slechy; a zdálo se mi, jako by se v bolestné i kruté křivce dolního rtu, stejně jako na nízkém a chmurném čele prozrazovaly nejúděsnější pudy a otiskovaly se ty nejhorší vzpomínky.

Zcela již zotaven ze svého rozrušení, poodhrnul jsem z jednoho vysokého okna v galerii zaprášený závěs, který tu ubíral světla, a nedokázal jsem potlačit překvapený výkřik, když jsem zhlédl znovu za denního jasu to, co se mým očím dosud jevilo jen utlumené umělým přítmím. Krom toho, že kresba připomínala svou naivitou portréty sestřenic a guvernantek, jimiž daremní žáci z lásky či na posměch s oblibou ilustrují své sešity, bylo neumělé veledílo páně Pinamontovo tak pomatenou a neladnou orgií barev, že z mého pohledu překonávalo svou výstředností i nejburlesknější výmysly těch, kdo plácají barvy po asijských modlách. Přestože však vpád světla ubohému portrétu nepomohl, musel jsem uznat, že nijak nenarušil jas a nádheru těch velkých čaromocných očí. Můj pohled plný lásky se znovu vhroužil do božského mystéria onoho prastarého nebe spalovaného nepoznanými světly; moje duše, znovu podléhajíc, zas cele propadla zvrácené přitažlivosti těch

nehybně upřených převelikých zornic; a jen s nadlidským vypětím jsem na rtech umlčel výzvu, kterou mé srdce už už vysílalo za šalbou dávno pohřbené vášně. Poryv mocný jako podzimní vichřice, vír zvetšelých slov a jmen odumřelejších než odumřelé listí se zvedal v mém nitru, rozháněl mlhy lživého zapomnění, které mi zakrývaly výhled na vlastní duši, a odhaloval před očima vzpomínky obraz starobylého města na moři, kde jsem ke své radosti i děsu poznal samo ztělesnění své blaženosti i svého neštěstí.

Tichá voda v kanálech, bledá jako umírající v mrákotách, odrážela strnulost města plného pustých paláců a opuštěných chrámů. Na balkónech s výkvětem rzi vánek mdle pohupoval houští zádumčivých lian, jež utápěly v zašlých zrcadlech žloutnoucí vlečky svých rusalčích rób. Nad celou tou vizí města se vznášelo, jakoby na závěr snové písně, ticho neskutečnější než zvonění v horečnatých uších. Město, které jsem miloval mladé a rozradostněné, zemřelo spolu s mládím a radostí mého srdce. Rozeznal jsem vévodský palác, kde mě š-ský regent představil té nejmilejší z krásek. Dveře byly zatlučené, vydrolené schody k vstupní terase rozežíral všudypřítomný lišejník, zelená voda z kanálů zaplavovala přístupy, vyhořelá duha z dávno minulých sluncí blyskotala jedovými barvami v obrovských, lhostejných oknech. Marně jsem pátral ve čtverém obzoru; ticho, soumrak a zapomnění zavedly všude svou absolutní vládu.

Kouzlo těch představ přerušily kroky právě ve chvíli, kdy jsem se už zcela oddával onomu nevšednímu podivínství,

které nás ponouká, abychom hledali v minulých bolestech odpomoc proti bezútěšnosti času přítomného.

„Na mou duši, rytíři, nespokojený výraz, který se rozlévá po vaší tváři, mě osvobozuje od všech omluv. Dlužil jsem vám je za to, jak dlouho jsem byl pryč; ale za to, že bezohledně přerušuji vaši rozpravu s Mantó, se vám určitě omlouvat nebudu. Mám jisté právo dávat kvůli té krásné kouzelnici najevo žárlivost; krom toho jsem trnul obavou, abych vás s ní nenechal samotného příliš dlouho; dáma je totiž nebezpečná, dokonce i jako malba. – A vy, zkostnatělí sluzi v domě upadlém," oslovil žertéř smutné mumie prohýbající se pod tíhou stolů a židlí, „vy, ctihodní pacholci, kdož věrnost vyznáváte starobylým citům, a mimochodem vysoko přečníváte mocné tohoto věku, konejte tak, aby váš přeslavný host byl obsloužen jako za času skutečných Brettinorů, a potom se ztraťte, jako by zlatému věku výprasků řemenem nehrozilo, že navždy odzvoní."

Jakmile byl stůl prostřen, hrabě-vévoda mě vyzval, abych usedl, a srdnatě jsme se pustili do věru vábného občerstvení sestávajícího z kávy, opečeného chleba a zavařeniny.

„Budu vám, per il Diavolo, pane rytíři, vyprávět o dobrodružství, které jsem i přes svůj sklon k nevhodnému svěřování dokázal do dnešního dne držet v naprosté tajnosti. Ta kouzelnice byla jeho krutou hrdinkou a já, od kterého je vyslechnete, se rdím za to, že jsem v něm byl směšnou a žalostnou obětí. Mám čest vás znát sotva několik hodin; avšak sebemenší dílek vaší osoby mi ukazuje na důvěrníka, kterého moje trudná zdrženlivost vyhlíží už tolik let.

Chci vám tím nejprostším možným způsobem otevřít své srdce – srdce tuze ubohé, na brettinorskou čest! – a na oplátku doufám jen ve špetku shovívavosti k příběhu, ve kterém by každý jiný než vy nepochybně zatratil vybledlou sentimentalitu a romaneskního ducha zároveň povážlivého i nevinného."

Hrabě-vévoda udělal na tomto místě dost dlouhou přestávku, kterou strávil pokašláváním na způsob preciózek, zuřivým smrkáním a mírně zasněným prskáním směrem k čarovnému portrétu.

Hleděl jsem na podivného vypravěče se stále větším údivem. Potřeštěný staroch pokládal za vhodné zakrýt vycházkové šaty pod bohatými, šustivými záhyby temně rudého županu, který tragicky zvýrazňoval nadpřirozenou sinalost jeho tváře. Prazvláštní výbavu mého hostitele doplňovaly sametová čepička, tuze podobná těm, jaké se dávají makakům na pouti, květované levantinské papuče přezdobené zlatem, vytahané starokardinálské rukavice plné prachu a konečně kapesník z arménského hedvábí, celý mokrý a pokýchaný od šňupání. Posed pana z Pinamontů prozrazoval úzkost vypravěče, který při upomínce nějakého dávného dramatu vskrytu žasne, že byl jeho hrdinou. Bouřnou a zarputilou tvář mojí maškary brázdily ostré a hluboké rýhy; a ztracená v husté spleti vrásek se na ní chvěla maličká slza, jako kapička rosy uvězněná v neblahé pasti prastaré, vyschlé pavoučí sítě.

„Znáte Benátky, pane rytíři, tu Krásnou, Něžnou, Jedinečnou Venezii? U Kaina! takovou otázku lze omluvit jen

tím, že ji položil ten nejpotrhlejší z lidí. Jistěže! vy znáte to město nejkrásnějších snů a nejhorších procitnutí. Vsadil bych se, že vaše pobývání v něm bývalo stejně rozkošně ztrápené jako to moje a že vzpomínka na ně, kterou uchováváte, má stejný odstín melancholie jako důvěrnosti, které si teď vyslechnete. Vždycky jsem k zešílení miloval umělý vzruch a horečnaté veselí toho zmírajícího, karnevalního města. Láska tu skrývá tvář pod maskou a záliba v dobrodružství se tu ráda zahaluje tajemstvím; to proto, že neřest, vyšinutost a rozpad se denního světla bojí. I když shledáte moje příhody sebepodivnějšími, už jen to, že jejich divadlem byla Královna Jadranu, zmírní ve vašich očích jejich nevhodnou a směšnou polohu. Každá zem, každé město má svou vlastní duchovní atmosféru, a nic se tak neproměňuje podle okolní nálady jako náš způsob usuzování a jednání. Blahořečím tedy svému dobrodružství za to, že to byl román benátský; kdyby mě totiž potkalo v nějaké části světa méně příchylné k fantasknu, k ničemu bych se, po pravdě vzato, neměl dnes méně než vám o něm vyprávět.

O svém životě bych vám toho co povědět měl jen málo. Mé dětství lásku nepoznalo; moje mladost neokusila sladkého ovoce vášně; zralý věk mě u bran stáří opustil, nezanechávaje mi ani stín vzpomínky na nějaké přátelství. Nikdy jsem nepoznal jinou starost, než jak vyplnit tisícerou výstředností místo pro lásku, jež zůstávalo v mém srdci prázdné; neboť místa, kde se něha neobtěžuje zastavit, jsou navštěvována ranami lži, bláznovství a hrůzy. I moje rozkoš byla vždy jen dílem vymknuté představivosti.

V mé trpké, bolestiplné krvi dlouho kolovala římská špína a popel Sodomy. Protože jsem byl krutě klamán ve svém hledání lásky, mstil jsem se své duši tím, že jsem hanobil své tělo. Moje smilná hanebnost se rozlila po těle dítěte, jako když stéká po květu odporný sliz říjnových plžů. Lásku jsem hledal všude, kde byla nějaká naděje, že ji najdu; a zůstával jsem osamělý uprostřed davu slepých a hluchých. Jako všichni pocestní jsem nicméně zažil množství sprostých dobrodružství po dvorech, dostavnících a hospodách.

Báj o chamtivosti, hlouposti a pokrytectví jsem četl i v nejkrásnějších očích Evropy. Srdce jsem měl prázdné, duši poničenou. Nikdy jsem v sobě nenašel odvahu k čemu jinému než k pokleslosti; mimo neřest jsem byl plachost sama. Jen s rozechvěním jsem oslovoval mladé ženy, které jsem za nějakou chvíli zneuctil tím nejhrubším možným a také nejméně přirozeným způsobem. Sny ctižádostivé mě nemučily nikdy; neuměl jsem si představit štěstí, slávu či velikost jinde než v lásce. Jakožto člověk značně nenadaný smyslem pro pořádek a důsledností a ve správě majetku nedbalý jsem neustále kolísal mezi rozhazovačností a škudlením, jímž mínil jsem napravovat škody rozhazováním způsobené; a ten, kdo mě poznal v pátek co kapsu děravou, se v neděli podivoval, jaká jsem držgrešle. Melancholie ve mně byla vždy hluboká; úprk vteřin mě mrazil v srdci.

Přednost, kterou přiznáváme rozumu, má za jeden z nejsmutnějších následků to, že nás odvrací od nejvnitřnějšího cítění věcí věčných a tak nás nechává napospas

děsu vyvolanému zcela mylnou představou, kterou máme o čase. Je snad horšího poblouznění než poměřovat božské mírou předepsanou našim krokům v tomto světě? Jak se srovnají nutnost zbožňovat a myšlenka konce? A konečně co je to láska minulá nebo láska budoucí? Nesnáz s tím, skutečně milovat, co je lidské, umožnila pochybovat o lásce všeúplné; naše letmá přilnutí otrávená lží nás přiměla hledat meze pro nekonečné Skvění Něhy; a takto jsme z času udělali skutečnost a z lásky sen. Ó, slabosti ducha! Ó, sprostoto srdce! Naučili jsme se, jak se bez skutečné lásky obejít. Ale žít bez lásky znamená živořit v nevědomosti o věčném a uprostřed překrásné a tak vášnivé skutečnosti pořád hloupě přemílat rouhačský žalozpěv o čase příliš krátkém v radosti a příliš dlouhém v protivenství. Jsme vyvolení tvorové lásky a vládci nad věcmi věčnými, avšak svůj mocný život jsme rozbili na dva jalové a pochmurné kusy, z nichž jeden vynakládáme na to, abychom zabili přítomnost, a druhý na oplakávání minulosti; a hle, jak bytosti předurčené k jásotu lásky dospívají na pokraj hrobu, a za svého přípravného pobytu na této zemi nikdy nepoznaly nic jiného než omrzelost a lítost.

Strpte, pane rytíři, abych se trochu víc rozhovořil o strastech dosud jen tuze zřídka rozebíraných z hlediska, které zaujímám. Pyšním se ostatně tím, že vám o nich mohu povyprávět jako dokonalý znalec; neboť dokonce ani v Bedlamu, londýnském blázinci, jsem neuznamenal melancholika, který by se mohl chlubit, že tím trpěl tolik jako já. Můj celý život byl v podstatě jednou dlouhou

nemocí hlodající ve stromě času; něco jako ty houby tvrdší než kámen, jež hyzdí plesnivým hrbem něžné smuteční vrby, družky luny a vod. Na ten satanský neduh krom lásky žádného léku není; se mnou se naneštěstí láska setkala příliš pozdě a nebyla už s to vyrvat mi z nejvlastnější dřeně žravý a palčivý kořen mého šílenství. Byl jsem tím nejobratnějším ničitelem nadějí, a zároveň tím nejupřímnějším podněcovatelem velkého litování; to, co je, nemělo v mých očích jiný důvod, proč být, než jednoho dne v bytí ustat, a to pokud možno co nejdřív, aby se mé duši naskytla příležitost k naříkání.

Kam jsem vkročil, všude vyrážel život do nádhery, jako ty veliké aloe zpité horkem, když namíří ke slunci šípem svého bojovného květu; moře a nebe se stýkaly u mých nohou, jako se čas pojí s časem v milostném křiku; na pobřeží věčnosti se mohutná těla svíjela ve slunci, těla tragická a laskavá, těla nesmrtelná jako čísla a jako rytmy, a jejich sténání v touze se podobalo křiku nějaké velké mystické hrůzy; veškerá země vyvstávala před mými zraky jako stůl vystrojený k svatební hostině; chyběl už jenom milenec; a Pinamonte se plížil kolem, ústa zkřivená lživou ironií, srdce rozežírané žlučí nedůvěry. Místo abych hledal lásku v zahradách plných květů, slunce a hlasů, vedl jsem svou suchopárnou pouť po nejsmutnějších místech tohoto světa; do zahnívajících lesů v končinách pobaltských; do provinčních městeček výstředního, nešťastného Polska; do malých anglických přístavů, nehybných a soumračných; do některých vesnic v Itálii, starých a pustých, bez

historie a bez budoucnosti; do bídných předměstí Londýna nebo Paříže; do... žel! rytíři, do všech míst pošpiněných lží smutku, ošklivosti a smrti; do všech zlověstných koutů, kde se člověk diví, že nenarazil na hrob nějakého přítele, kterého ztratil už před léty z dohledu...

Odbočím z náměstí hýřícího životem, kde třpytivé fontány osvěžují vzduch, kde v lehce zastřeném odpoledním slunci krouží velký rej dětí, a pustím se nějakou zapáchající, zchvácenou uličkou, rozdrkotanou ledovými, modrajícími stíny. Povzdechnu si: »Při nebi a pekle, jak prázdný je život, a čas jak se vleče!« Všude jsou jenom olezlé zdi, okna se zaschlými pozůstatky deště nebo duhy z jiného věku; jen komíny korunované chocholem ostrého, líného kouře, který čpí směsicí lidského masa a plazího tuku. Nad hlavou se mi pohupuje nebe složené z košil, melancholického, zamořeného prádla, bílého jako malomocenství, modrého jako padoucnice, žlutého jako průjem, jako chcanky, jako žloutenka; prádla zbylého po oběšencích, ale se spoustou utopené havěti...

Procházím mezi hemžícími se vyhublými a pochroumanými dětmi; některé z nich si omývají ve vodě od nádobí ubohé nožičky obuté do šupinovité špíny; jiné si vybírají vši jako paviáni; a o kus dál, v přítmí za vraty a za hromadami rozbitých bedýnek a prázdných beček odhalují holčičky svým kamarádům v hraní dráždivé a nečisté tajnosti předčasně probuzeného těla.

Procházím takto podivně dál tím strašidelným snem plným bídy a ošklivosti, smilstva a výkalů, srdcem i myslí

daleko, předaleko od těchto věcí i od sebe sama. A tu je můj pohled zaujat proudem světla tančícího po nějakém sloupu nebo na prahu před chrámem. Hned ustanu v chůzi, pohledem utkvím na tom starém kameni zahřívaném jasem z pradávna; i zjeví se v tom stařičkém slunci přízrak »toho, co mohlo být, a nebylo«, a dlouze, dlouze na mě pohlíží, do jiskrného bodu v mých očích. »Jsem ta, kterou jsi miloval v dřívějších stoletích, v časech beze jména,« prozpěvuje ten ryzí přízrak. »Jsem ta, která šla jistého dne po těchže schodech, za zvuku těchže zvonů, v čase navždy ztraceném... Zkrocená dcera vod, vysokých trav a stinných míst vévodství brettinorského; sestra tvého jinošství! Po těchže schodech, s týmiž zvony. Vzdor smrti, vzdor znechucení, vzdor zoufalství! Město bylo tenkrát samá radost, vzpomínáš? Nádherní koně, veliké kočáry z jiného věku, hedvábí z měsíčního svitu, závany vůní z mlhovin. A lásky v našich duších, něžné jako zrcadla času odplynulého, tajemné jako vůně leknínů, čisté a vlahé jako měkká, oslintaná tlama krávy! Jsem po smrti, ó Sassolo, ó Sinibaldo! Jsem mrtvá už věky. A také svět se zhroutí, hvězdy vyhasnou, památka těchto věků se rozplyne; a já – já se už nikdy jako živá nevrátím; nikdy nespatříš mé tělo, nenapojíš se jeho rozkoší ani jeho slzami. Štěstí je mrtvé; všechno je pouhý prach, všechno je popel! Co tu pohledáváš, jen sám, jako stín sebe sama uprostřed rozbořeného města? Co tu pohledáváš, Guidoguerro? Kdo tě lituje, kdo tě miluje, kdo na tebe čeká? Já jsem mrtvá, a tys sám, příšerně sám. Chybí ti snad odvaha zemřít? Kdo tě v tvém příbytku čeká? Snad samota,

ošklivost všeho, nespavost bez konce? Žel! čas všechno pohltil; čas je trpělivější než červ a trvalejší než hrob. Všechno došlo zmaru; a jenom čas je hmota; jenom čas je Bůh.«

Hlas slábne, vzdaluje se, mizí. Nad mým srdcem se rozprostře veliké ticho. Hledím doprava, doleva; nikdo. Rozsvěcují se první lampy; nadešla pokojná hodina nuzného chleba s polévkou. Pinamonte je sám! Stojíš tu sám uprostřed neznámého města, sám, úplně sám, daleko od všech i od sebe sama; protože ani sebe samy nuzáci lásky neznají.

Běžte, vy staré nohy tulácké, jen dál! Jen dál, vy staré kosti, staré podrážky, ty starý stíne na zabláceném dláždění! Prahy chrámové nám nejsou nakloněny; my potřebujeme ticho a příšeří v zapáchajících bahnitých koutech slepých uliček propadlých hnilobě... Tohle, tady vpravo, je místo, kde bude možno vyčkat skonání věků. – A můj pohled, pane rytíři, znovu s láskou utkví na kusu rozežrané zdi.

»Hoj! Pinamonte, vy žebráku lásky, tohle je ochcaný, plesnivý hrob stvořený pro vás. Posaďte se mezi ty dva shluky dětí, na tuhle hromadu smetí a zvadlé zeleniny, a přilípněte k olezlé zdi svůj ztuhlý plazí hřbet! Řádně se nadýchejte puchu této noci, která neukazuje k žádnému zítřku! Teď jste jen svinstvo uprostřed svinstva, výkal mezi výkaly! Ještě se tu v brlohu pootevřít okno, a po vaší hlavě rozumářského blázna kdyby rozlil své požehnání nočník, důstojně se tak dovrší vaše dílo i váš osud. Hoj! nožky milostné do uliček a dvorků! tady je dobrý úkryt k přenocování. Nechme čas jít, a pojít... Nic už nehledáme; Láska je mrtvá; jenom Čas je hmota, jenom Čas je skutečnost.

Spěme, pokojně spěme ve stoce generací, k věrné podobě světa nepřátelského k lásce. Vyčkávejme konce časů, duše moje; a po naší smrti ať se nad námi navrší svinstvo, a to ať je naším hrobem, zapomněním i věčností, jež jsou nám určeny.«

Kolik takových nocí si uchovávám v paměti! Kolik nocí v osamění, v opuštěnosti! Vybavuji si dokonce, jak jsem se ve svinstvu – a do mžení – jednou skutečně probudil a málem mě uškrtil noční strážný, čertovský hromotluk rozkurážený vínem... Nu, rytíři, v pěkných barvách se vám tady maluji! Abych to několika rychlými tahy dokončil, dovolte mi ještě tenhle detail: měl jsem to, čemu se říká živá představivost, a svrchu jistý nátěr literární; lehko jsem veršoval; avšak ve svých harmoniích jsem nerozpoznával žádný hlas, v němž by se ozývaly aspoň názvuky vášně. Některé moje verše vynikaly hudbou, jiné barvou; ale všem chyběl bouřlivý třepot velikých křídel lásky. Krátce a dobře, vždycky jsem byl jenom nevalná prostřednost ochucená dávkou podivnosti; a když mou nenávist ke lži a mé znechucení světem doplníte o nesnesitelné opovržení, v němž jsem choval svůj vlastní charakter, bude vám naprosto jasné, jak za času mého dobrodružství vypadalo v hlavních rysech moje vnitřní založení.

Běžel tehdy pětačtyřicátý rok mého života. Měl jsem duši zahořklou tragickými vzpomínkami na více než rozervané dětství, tělo předrážděné nechutnými výstřelky mladosti, kterou dokázaly ty nečisté slasti sotva napůl utěšit ze ztráty iluzí o umění a o lásce. Z nepřestajného

Oscar Vladislas de Lubicz Milosz
Milostné zasvěcení

Z francouzského originálu *L'amoureuse initiation*
vydaného nakladatelstvím André Silvaire v Paříži roku 1958
přeložil a vysvětlivky vypracoval Václav Jamek
Jazyková redakce Petr Janus
Jazyková korektura Petr Janus
Obálka a grafická úprava OFICINA
Sazba JT
Vydalo nakladatelství RUBATO v Praze roku 2020
Vytiskla TISKÁRNA PROTISK, s. r. o., České Budějovice
První vydání
ISBN 978-80-87705-78-0

RUBATO
Sarajevská 8
120 00 Praha 2
www.rubato.cz
studio@rubato.cz